

74

Aba Amadé denárja a pelsőci leletből.
Előlapon MONETA OMO köriratban Aba
Amadé címere, a hátlapon koronaábrázolás

Aba Amadé ispán pecsétje, 1288
(Magyar Országos Levéltár)

MAREK BUDAJ

ABA AMADÉ NÁDOR PÉNZVERÉSE

A több mint kétszáz esztendőre visszatekintő, a középkori magyar pénzverést részletesen feldolgozó numizmatikai szakirodalom ismeretében a 20. század végén igazán nagy szenzációra már senki nem számíthatott. Nyilván az utóbbi évtizedekben finomodtak a keltezési módszerek, időnként előkerültek korábban nem ismert új típusok és változatok, vagy eltérő értelmezési lehetőségek merültek fel egyes éremképekkel kapcsolatban, és igen, a természettudományos anyagvizsgálatok is nyitottak új perspektívákat, de igazán komoly, újszerű eredménnyel már nem sokan kalkuláltak, amikor is hirtelen előkerült egy éremlelet, amely alapjaiban változtatta meg a 14. század első évtizedének pénz- és politikátörténetéről vallott felfogásunkat.

A szóban forgó éremlelet az 1990-es évek derekán került elő a Gömör megyei Pelsőctől keletre, az erdő mélyén; de évtizedek teltek el, mire bemutatták a Szlovák Nemzeti Múzeum Történelmi Múzeumában. A lelet 67 darab veretlen ezüströg mellett nagyjából hétszáz darab érmét tartalmaz, amelyek többsége a 13. század végéről, illetve a 14. század elejéről származik. A lelet közel felét a bécsi denárok és azok magyar utánzatai teszik ki, ezek mellett tartalmazott még több mint kétszáz darab III. András idejében (ur. 1290–1301) vert denárt és obulust. A lelet legfiatalabb érméinek csoportját I. (Anjou) Károly veretei (ur. 1307–1342) – köztük több publikálatlan típus – alkotják, az összetétel alapján a kincs elrejtése I. Károlynak a tartományurakkal folytatott belharcai időszakával hozható kapcsolatba.

Aba Amadé nádor
pecsétje, 1299 (Magyar
Országos Levéltár)

A lelet valódi jelentőségét viszont az a 16 darab ezüst-denár jelenti, amely korábban ismeretlen volt a numizmatikai kutatás számára. Az előlapon + MONETA OMO (Omo pénze) köriratban egy háromszög alakú címerpajzs látható, benne pólya, felette – heraldikailag – jobbra tekintő sasfej, míg a hátlapot levéldíszes nyitott korona díszíti. Az előlapi körirat és címerábrázolás minden kétséget kizáróan a 13–14. század fordulójának egyik leghatalmasabb oligarchájához, Aba Amadé nádorhoz köthető. Maga a címer ugyanis több hozzá kapcsolható oklevél pecsétjén is fennmaradt, a pénzen lévő „OMO” pedig az említett pecséteken olvasható „OMODEI” felirat rövidítése.

Aba Amadét az írott források először 1278-ban említik, amikor részt vett a morvamezei ütközetben. Két évvel később már szepeni ispán, IV. László uralkodása (ur. 1272–1290) alatt terjedelmes birtokokhoz jutott Északkelet-Magyarországon, ideértve Ung vármegyét is. A 13. század nyolcvanas éveinek derekán több fontos címet és hivatalt nyert el, úgymint mosoni ispán (1288), országbíró (1289), 1285 és 1288 között pedig az ország nádora lett. Karrierje III. András trónra lépését követően tovább ívelt felfelé. A 13. század kilencvenes éveiben újabb számos hivatalt töltött be. Azon kívül, hogy Ung és Zemplén vármegyék ispánja (1291), királynéi tárnokmester (1291), újvári (1299), karakói (1299–1300) és zalai (1299–1300) ispán volt. Ezen kívül 1290-től III. András haláláig (1301) ismét az ország nádora, sőt, 1302-ben és 1310-ben szintén ebben a tisztségében említik. Ez utóbbi alkalommal annak kapcsán jelenik meg a neve, hogy I. Károly megfosztotta őt nádori címétől. Ennek ellenére a tisztséget 1311-ben bekövetkezett haláláig önkényesen viselte. A III. András halálát követően fellépő anarchia és trónharcok idején kezdetben I. Károly pártjára állt, így említik többször is 1304 és 1309 között, valamint I. Károly 1309. évi koronázásával összefüggésben is, amelyen személyesen vett részt. A következő évben azonban I. Károly megfosztotta őt nádori címétől, s hamarosan, 1311. szeptember 5-én a Kassa ellen folytatott harcok során elhunyt.

Aba Amadé szuverén pénzkibocsátására valamikor 1290 és 1311 között kerülhetett sor, s még az sem kizárt, hogy pénzverése uralkodói – III. András vagy I. Károly által adott – engedély alapján történt. E pénzek készítménye mindenképpen Aba Amadé birtokaira lokalizálható, a legvalószínűbb, hogy a nádor székhelyén, Gönc várában verték őket.

Az 1312. június 15-én lezajlott rozgonyi csata ábrázolása a *Képes Krónikában*. I. (Anjou) Károly az oligarchákkal vívott országgyegetítő háborújának legjelentősebb csatájában megsemmisítő vereséget mért Aba Amadé fiainak seregére, amelyet Csák Máté segédcsapatai is támogattak

